

LUND UNIVERSITY

Benedictus XVI och liturgin

Werner, Yvonne Maria

Published in:

Jeg vil løfte frelsens bæger. Festskrift til biskop Czeslaw Kozon

2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Werner, Y. M. (2011). Benedictus XVI och liturgin. I H. Clausen, B. Frosell, & K. Toft Madsen (Red.), *Jeg vil løfte frelsens bæger. Festskrift til biskop Czeslaw Kozon* Katolsk Forlag.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Benedictus XVI och liturgin

Av Yvonne Maria Werner

I sin första predikan som nyvald påve, vilken hölls på latin i samband med en mässa med konklavens kardinaler, angav Benedictus XVI riktlinjerna för sitt pontifikat. Han framhåller här särskilt eukaristins centrala betydelse för det kristna livet och för Kyrkans evangeliseringsuppdrag. Att hans pontifikat kom att inledas 2005, som var eukaristins år betecknade han som ett särskilt tecken. Han uppmanade alla troende att intensifiera sin kärlek och hängivenhet till Jesus i eukaristin och att tydligt våga uttrycka sin tro på Herrens närvaro i sakramentet. Men eukaristin och därmed Kristi närvaro tar konkret form i Kyrkans liturgi. Just liturgin och de liturgiska formerna är något som Joseph Ratzinger alltid intresserat och engagerat sig för.

Detta intresse väcktes, enligt vad Ratzinger skriver i memoarboken *La vita mia vita* (1997), tidigt i livet. Ja, det präglade honom redan från födelsen på långfredagen den 16 april 1927. Att han föddes på en långfredag och döptes på påskafton kom, menar han, att på många sätt markera riktningen för hans levnadsbana: att stå inför påsken men ännu inte ha trätt in i den. Han berättar i memoarerna hur starkt det liturgiska firandet av långfredagen och påsken präglade hans barndom – den ”heliga graven”, blommorna, ljusen och de liturgiska handlingarna som återspeglar och på ett inre plan ger insikt i dödens och uppståndelsens mysterier. Den kristna tron var ett starkt sammanhållande band i familjen Ratzinger, och kyrkoårets högtider, den dagliga mässan och den gemensamma bönen spelade en central roll i familjelivet. Det som den unge Ratzinger fann mest fascinerande i den katolska tron var gudstjänsten och kyrkomusiken, ett intresse som han alltså behållit till dags dato.

Det är därför ingen tillfällighet att det första bandet som utkommit i den planerade utgåvan av hans samlade teologiska verk utgörs av hans liturgiska arbeten och bär titeln *Theologie der Liturgie* (2008). Bandet har den signifikanta undertiteln ”Die sakramentale Begründung christlicher Existenz” (den sakramentala motiveringen av det kristna livet). I förordet till detta band framhåller påven att det var ett medvetet val från hans sida att det första bandet som gavs ut skulle handla om liturgin, eftersom han därmed ville markera Guds primat och liturgins centrala betydelse för det kristna livet. Han erinrar i detta sammanhang om att be-

greppet ortodoxi ursprungligen inte betydde rätt lära utan syftade på det rätta sättet att förhålliga och tillbe Gud – och det är just detta som den kristna gudstjänsten handlar om.

Liturgisk rörelse och liturgireform

1900-talet kan med rätta betecknas som liturgins århundrade, åtminstone om man betraktar det från en kyrkohistorisk utgångspunkt. Aldrig tidigare har de kyrkliga ceremonierna och deras utformning ägnats en sådan uppmärksamhet som under detta sekel. Såväl på katolskt som på protestantiskt håll framträdde liturgiska rörelser vid seklets början, vilka sedan kom att få en allt större betydelse för det kyrkliga livet. Detta gäller inte minst inom den Katolska Kyrkan, där den utvecklades till en verklig reformrörelse. Syftet var att möjliggöra ett mer aktivt deltagande i gudstjänsten från lekmännens sida. Dessa strävanden tog sig också uttryck i ett nytt kyrkomedvetande där Kyrkans karaktär av gemenskap betonades starkare än tidigare och därmed också lekfolkets aktiva roll. Samtidigt skedde en uppvärdering av det allmänna prästadömet och av den lokala församlingsgemenskapen. Benedictus XVI är starkt påverkad av denna rörelse, inte minst genom sina kontakter med en av dess främsta företrädare, liturgi-professorn Romano Guardini.

Men det var först i samband med andra vatikankonciliet och dess reformer som den liturgiska frågan blev riktigt brännande. Dessförinnan hade den liturgiska debatten främst förts av präster och fackfolk. Nu blev den en angelägenhet för alla troende. Det var just på det liturgiska området som den av konciliet initierade reformverksamheten fick sitt mest synliga uttryck. Det var också här som den koncilära euforin och förändringsivern gjorde sig tydligast gällande, vilket på vissa håll ledde till svåra missförhållanden och konflikter. Liturgin blev ett stridsäpple mellan reformivrare och konservativa grupper inom Kyrkan. Därmed blev det också tydligt att frågan om liturgins utformning rör mer än ceremonier och språkdräkt och att man inte – vilket tidigare ofta varit fallet – kan göra en åtskillnad mellan liturgins yttre form, dess ”gestalt”, och dess teologiska innehåll, dess ”väsen”. Detta är också bakgrunden till att Ratzinger i sin egenskap av prefekt för troslärekongregationen ägnat ett stort intresse åt den liturgiska frågan och att han under denna tid kom att publicera en rad skrifter i ämnet, där han ingående behandlar liturgins dogmatiska aspekter och dess konsekvenser för liturgins konkreta utformning. I detta sammanhang har han också riktat skarp kritik mot vissa sidor av 1970-talets liturgireform och mot de, som han menar, skadliga och ibland farliga tendenser som gjort sig gällande på liturgins område.

Under sin tid som ärkebiskop i München från 1977 till 1982 såg Ratzinger det som sin främsta uppgift att återställa den kyrkliga ordningen efter den efterkonciliära rasering – han liknar den ibland vid en kulturrevolution – som inte heller det katolska Bayern förskonats från. Hans bemödanden kom särskilt att gälla just liturgin och sakramenten. Som alltid förenade han praktisk verksamhet med teologisk reflexion, och 1981 utkom han med boken *Das Fest des Glaubens*, där han behandlar liturgins väsen och funktion. Denna kom snart att räknas som en klassiker. Ratzinger försöker här utifrån ett ecklesiologiskt och kristologiskt perspektiv bestämma den kristna bödens och liturgins teologiska grundval för att utifrån detta behandla frågan om gudstjänstens utformning och syfte. Han går därvid skarpt tillrätta både med liturgiska missbruk och överilad reformverksamhet från de kyrkliga myndigheternas sida – de högsta inte undantagna – och försöker blottlägga de teologiska, filosofiska och antropologiska föreställningar som ligger bakom det liturgiska förfallet. Felet med liturgireformen var, skriver han, att den genomfördes som om det gällde att skapa något nytt, och han tillägger: ”Liturgi uppkommer inte genom förordningar, och en brist i den efterkonciliära liturgireformen ligger utan tvivel i att ivriga professorer försökt att på rent teoretisk väg *konstruera* något som bara kan åstadkommas genom en kontinuerlig utveckling.” Som ett särskilt krasst exempel nämner han kalenderreformen, där man enligt förment rationella principer flyttade på kyrkliga fester och helgondagar utan känsla för det *historiskt givna*. Liturgireformen kom därmed att framstå som ett brott med det som dittills varit, vilket – det betonar Ratzinger ständigt – ingalunda varit konciliets avsikt.

Syftet med den nya liturgin var således inte att åstadkomma ett brott med traditionen utan tvärtom – på samma sätt som den tridentinska liturgireformen av år 1570 – att levandegöra den. I *Fest des Glaubens* tar Ratzinger upp denna fråga. Han framhåller här att den katolska liturgin går tillbaka på Kristus och apostlarna och att den sedan dess genomgått en kontinuerlig utvecklingsprocess, där varje tidsålder lämnat sitt bidrag. Att den nya liturgin kommit att framstå i en annan dager anser han vara mycket beklagligt. Man måste, menar han, starkare understryka kontinuiteten bakåt och återintegrera vissa äldre former som bättre än de nuvarande uttrycker den katolska trons väsen och sanning.

Reform av reformen

I boken *Der Geist der Liturgie* (2000) ger Ratzinger flera exempel på sådana äldre former. Prästens böneriktning är ett. Före liturgireformen stod prästen – som det kunde tyckas – vänd mot tabernaklet. I samband med liturgireformen började prästerna i stället fira gudstjänst vända mot folket, *versus populum*, vilket numera är det vanligaste sättet att fira mässa. Ratzinger understryker att det finns starka skäl som talar för den äldre traditionen. I fornkyrkan vände sig prästen mot öster, och denna östriktning eller orientering, var en markering av inriktningen mot Kristus och av liturgins kosmiska dimension. I kyrkor som var vända mot väster, kom prästen att be vänd mot ingången, men detta innebar inte att han vände sig mot den gudstjänstfirande församlingen, eftersom också denna vände sig mot öster när diakonen ropade ”*conversi ad Dominum*“. Ratzinger beklagar att känslan för orienteringens betydelse till delar gått förlorad i den Katolska Kyrkan, medan den är en levande realitet inom judendomen och islam.

Ratzinger gör sig alltså här till en talesman för en reform av liturgireformen. Som påve har han inlett en sådan process, inte minst genom att ta upp äldre bruk i den påvliga liturgin. Han har också inträtt för att den fram till liturgireformen på 1960-talet gällande ”tridentinska” liturgin åter skall få en plats i Kyrkans liturgiska liv. I juli 2007 kom den länge väntade påvliga skrivelsen *Summorum Pontificum*, som innebar att denna liturgi åter gjordes tillgänglig i hela Kyrkan. I sitt motu proprio förklarar påven att den äldre liturgin i fortsättningen skall gälla som en extraordinarie form av den romerska liturgin. Den gamla riten, vars, som han uttrycker det, ”vördnadsvärda och uråldriga bruk gör att den bör åtnjuta särskild heder”, skall alltså hädanefter få firas av alla katolska präster som så önskar, förutsatt givetvis att de lärt sig ritualen och att de har sin kyrkoherdes tillstånd. De nya bestämmelserna har utlöst en livlig debatt. Många befarar att denna nya ordning skall skapa konflikt. Påven delar inte denna oro. Det gör inte heller biskop Kozon, som själv firade pontifikalmässa enligt den äldre riten i den katolska domkyrkan i Köpenhamn den 10 januari 2010.

I ett följebrev riktat till världens biskopar uttrycker Benedictus XVI sin förhoppning att den nya och den gamla liturgin, vilka han ser som två uttrycksformer av samma romerska liturgi, skall befrukta varandra ömsesidigt. De nya helgon som upphöjts till altarenas ära efter 1962 bör integreras i den gamla liturgin och den nya mässordningen uppta mer av den sakralitet som präglar den ”tridentinska” riten och som gör att så många människor känner sig dragna

till den. Även här kommer hans vision om en reform av liturgireformen och på sikt en ny liturgisk ordning präglad av sakral värdighet och bön klart till uttryck. Det som var heligt för tidigare generationer måste, framhåller han i brevet till biskoparna, vara heligt också för oss. Samtidigt inskräper han – och det har han gjort många gånger förut – att den egentliga skillnaden inte går mellan för- och efterkonciliär liturgi utan mellan kyrklig och självfabricerad liturgi. Det är därför, menar han, viktigt att få till stånd en ny liturgisk medvetenhet och en insikt om att liturgin inte blir giltig på grund av att vissa formler iakttas utan i kraft av Kyrkans auktoritet. Men han understryker samtidigt traditionens betydelse, och i en skrivelse riktad till prästseminarister från den 18 oktober 2010 lyfte han fram betydelsen av att inse hur mycken troserfarenhet som finns samlad i mässliturgin och hur den formats av generationers bön och lovprisning av Herren.

Liturgins väsen

En central fråga är vad som är konstitutivt för den kristna liturgin och vilka kriterier som gäller för dess utformning. Med denna fråga har Ratzinger befattat sig i många av sina arbeten, tal och predikningar. Så exempelvis i boken *Ein neues Lied für den Herrn* (1996), där han framhåller liturgins kosmiska och historiska dimension. Äkta liturgi är, betonar han, alltid kosmisk liturgi. Den jordiska liturgin är en avglans och en återspeglning av den himmelska liturgin; här föregrips den himmelska glädjen och den sanna friheten. Genom Kristi uppståndelse sammanbinds skapelsen och dess fulländning i evigheten. Liturgins kosmiska dimension innebär samtidigt att vi träder ur våra mänskliga grupperingar och in i den stora gemenskap, de heligas gemenskap, som omspannar himmel och jord för att så förena oss med och instämma i evighetens kör.

Ett annat utmärkande drag för Ratzingers liturgik är att han betonar den kristna gudstjänstens judiska rötter och sambandet mellan det nya och det gamla förbundet. I *Ein neues Lied für den Herrn* visar han hur detta samband kommer till uttryck i den kristna söndagens relation till den judiska sabbaten och i den kristna påskens förbindelse med den judiska paschan. Söndagen har, framhåller han här, i sig upptagit sabbatens kultiska betydelse och är därmed relaterad till skapelsen. Den är människornas delaktighet i Guds vila; den pekar mot den messianska tidsåldern och föregriper det himmelska Jerusalem. I den kristna kulten förverkligas på ett föregripande sätt den frihet som tillhör fulländningen men som redan i begynnelsen fanns nedlagd i skapelsen. Kultens yttersta mål är alltså människans gudomliggörande. När bröd

och vin i den heliga mässan blir till Kristi kropp och blod föregrips materiens förvandling och gudomliggörande i skapelsens fulländning. I liturgin uppenbaras den nya skapelsen; här är hela frälsningshistorien närvarande.

En annan viktig aspekt som Ratzinger ofta lyfter fram är den kristna liturgins festkaraktär. Liturgin är fest och syftar till att skänka glädje, gemenskap och frihet från vardagens tvång. Men liturgin har också en djupare existentiell innebörd. Den aktualiserar frågan om tillvarons mål och mening och därmed också dödens problematik. I liturgin uttrycker vi vår visshet om att Kristus dött för våra synders skull och att vi genom gemenskapen med honom blir delaktiga i hans uppståndelse. I *Fest des Glaubens* beskriver Ratzinger dessa samband på följande sätt:

Kristus dog bedjande; han satte lydnaden mot Fadern framför det politiskt opportuna, vilket ledde till hans korsfästelse. Genom korsfästelsen uttryckte han sitt ja till fadern och förhärligade därmed fadern. Hans död förde med inre konsekvens till uppståndelsen. Detta ger oss anledning att glädjas; det segervissa jaet till livet har sin innersta kärna i tillbedjan. Men korset markerar inte bara tillbedjan utan också ”upphöjelse”; det uttrycker uppståndelsens närvaro. Att fira uppståndelsefest är därför detsamma som att tillbe. Om ”firandet av uppståndelsen” alltså utgör den centrala meningen med den kristna liturgin, så är tillbedjan dess gestaltande mittpunkt; här övervinns döden och kärleken blir möjlig. Tillbedjan är sanning (s. 59).

Sann kult fordrar emellertid – detta betonar Ratzinger/Benedictus ständigt på nytt i sina liturgiska arbeten och i sina tal som påve – en vilja till omvändelse och inre förnyelse, och den förutsätter en vilja till bindning vid Kyrkans tro och sakrament. Denna Kyrka är inte en inomvärldslig gemenskap utan Guds Kyrka, och det är inte genom våra ansträngningar som Kyrkan förnyas utan genom Guds verk i oss. Detta Guds primat gäller också för liturgin. Till det kristna livet hör den gemensamma bekännelsen och de sakrament som Kyrkan mottagit från Herren. Men till Kyrkans grundläggande struktur hör också enheten med apostlarnas efterföljare och deras enhet med Petri efterträdare. Den som fullt ut lever sitt kristna liv i denna enhet och som därmed står på sanningens fasta grund får, understryker han, ett inre riktmärke som gör det möjligt att skilja den verkliga kristendomen från skenkristna ideologier.

Den ecklesiologiska dimensionen

Detta aktualiserar en annan fråga som Ratzinger ofta återkommer till i sina privatteologiska arbeten och som han upprepat också i sina skrivelser som påve, nämligen lydnaden och den

inre bindningen vid Kyrkans tro. Anledningen till att detta krav är så svårt att hävda i dagens läge har, menar han, sin grund i en felaktig uppfattning av vad Kyrkan är. Många har övertagit den sociologiskt präglade kyrkosyn och det därmed sammanhängande emancipatoriska frihetsbegrepp som började göra sig gällande på 1960-talet. Kyrkan ter sig i detta perspektiv som en helt mänsklig institution, vilket i sin förlängning leder till en mer eller mindre uttalat deistisk gudsuppfattning. Därmed faller också den kristna skapelsetron och tanken på Guds bud som evigt giltiga normer för mänskligt handlande.

Det är, enligt Ratzinger, denna syn på Gud, Kyrkan och skapelsen som legat till grund för de förändringar i synen på liturgi och gudstjänstliv som kom att prägla reformverksamheten efter konciliet. Gudstjänsten har på många håll mist sin teocentriska inriktning och i stället kommit att koncentreras på människan och hennes problem. Gemenskapen här och nu blir ett självändamål, och den gudstjänstfirande gemenskapen framstår som ett lösryckt subjekt som endast firar sig själv och därmed berövas sitt samband med den större kyrkliga gemenskapen. Mot denna sociologiskt präglade syn på Kyrka och liturgi hävdar Ratzinger en teologisk och bibliskt inspirerad uppfattning. Det är, betonar han i *Ein neues Lied für den Herrn*, inte de enskilda individerna eller kristna församlingarna som är liturgins egentliga subjekt utan Kyrkan – de heligas gemenskap genom alla tider. Gudstjänsten är ett uttryck för en tidsöverskridande gemenskap i bön och liturgiskt handlande, som vuxit fram på den apostoliska traditionens grund. Denna bindning vid Kyrkan är samtidigt en garant mot liturgiskt godtycke eller, som han formulerar det, mot "das Selbstgemachte" (det självfabricerade).

Detta aktualiserar frågan om Guds makt, hur den visar sig i denna världen och vad som är dess kännetecken. Jesu makt är, påpekar Ratzinger, inte egenmakt utan fullmakt, och det är denna makt som Herren överlätit åt sin Kyrka. Genom prästvigningen har ämbetsbärarna del i denna fullmakt. Då prästen i den heliga mässan uttalar förvandlingsorden och bröd och vin till sin substans blir Kristi kropp och blod eller då han meddelar syndernas förlåtelse och därmed tar Guds "jag" i sin mun gör han detta i kraft av den fullmakt Kyrkan givit honom. Därför är den inre bindningen vid Kyrkans tro i en akt av lydnad av central betydelse för den prästerliga spiritualiteten. Också påvens makt är underkastad denna begränsning. Mot denna världens självförhärligande makt står lydnadens makt, och denna makt – detta upprepar Ratzinger ständigt i sina böcker – är inte egenmakt utan har sin grund i en fullmakt, ett uppdrag från Herren. I ett kapitel om det påvliga primatet i boken *Kirche, Ökumene und Politik* (1987)

framhåller Ratzinger att påven inte är en suverän monark, vars vilja skulle vara högsta lag. Påvens uppgift är i stället att värna Kyrkans tro och apostoliska tradition – och detta gäller också på liturgins område.

Liknande tankegångar framtonar i Benedictus XVI:s predikan i samband med installationen som påve i april 2005. I en utläggning om det påvliga palliet, som här betecknas som en symbol för Kristi ok och därmed för bundenheten vid Guds vilja, framhåller han påvens egenskap av herde, vars främsta egenskap är att:

han älskar de människor som anförtrotts honom på samma sätt som han älskar Kristus, i vars tjänst han står. ”Valla mina får”, säger Kristus till Petrus, och detsamma säger han nu till mig. Valla innebär att älska men också att vara redo att lida. Och älska betyder; att ge fåren det i sanning goda, näring i form av Guds sanning, av Guds ord, näring genom sin närvaro som han skänker oss i de heliga sakramenten.

Ratzingers liturgiska arbeten präglas av en strävan att utifrån ett teologiskt helhetsperspektiv visa på det grundläggande i gudstjänsten och hur denna hänger samman med den kristna tron. Han betonar den kristna trons och gudstjänstens judiska rötter och understryker sambandet mellan det nya och det gamla förbundet. Detta kommer till synes på en rad områden som har samband med kulten. I *Der Geist der Liturgie* (2000) diskuterar han exempelvis motsättningen mellan templet av sten och templet av levande stenar, vilken inte alls är så självklar som många velat hävda. Templet av sten var en tillfällig lösning. Först mot denna bakgrund blir, menar han, Jesu tempelrensning begriplig. Det rör sig här inte i första hand om ett angrepp mot kopplingen mellan religion och kommers, utan Jesu agerande har en djupare, mer principiell betydelse. Tempelrensningen var ett angrepp mot tempelkulten i dess dåvarande form och samtidigt ett profetiskt förebådande av templets förstörelse och av den utlovade messianska kultreform som skulle göra det möjligt för alla folk att tillbe Gud i ande och sanning.

Under sin jordiska levnad hade Jesus tillsammans med sina lärjungar deltagit i Israels tempelkult. Bönen *Fader vår* utgör, enligt Ratzinger, en första ansats till en särskild böne- och kultgemenskap med Jesus. Natten före korsfästelsen tog Jesus ännu ett avgörande steg då han samlade sina lärjungar till en sista måltid, där han enligt judisk sed läste välsignelsen över bröd och vin. Genom denna handling instiftades Jesus eukaristin. Därmed omvandlade han Israels *pascha* till en helt ny kult och lade samtidigt grunden till ett nytt förbund. Instiftelsen av det nya förbundets gudstjänst skedde alltså inom ramen för den judiska kulten. Eukaristins

instiftelseord hör samman med det gamla förbundet men pekar samtidigt fram mot det nya. Ratzinger understryker i detta sammanhang sambandet mellan gudstjänst, lag och etik, som ju var tydligt markerad i det gamla förbundet och som är central också i det nya. Som han ser det utgör gudstro och tillbedjan en förutsättning för att kunna bygga ett gott samhälle; utan den kristna tron förfaller den kristna etik som utgör den moderna civilisationens grundval.

Etik och skönhet

Till dessa frågor återkommer Benedictus XVI i encyklikan *Deus caritas est* (2005). Han erinrar här om att Guds kärlek till människan får sitt högsta uttryck i Jesu Kristi korsfästelse och död för våra synders skull. Denna kärlekshandling närvarandegörs i eukaristin, i kommunionen och i våra insatser för andra människor, vilket markerar det intima sambandet mellan tro, kult och moral. Efterhand som gudsrelationen utvecklas och fördjupas kommer vår vilja i allt högre grad att sammanfalla med Guds vilja, vilket konkretiseras i lydningen för Hans bud. I kommunionen och i den kristna trosgemenskapen erfar vi Guds kärlek, vilket aktiverar vår kärlek till nästan, och denna kärlek måste ta sig konkreta uttryck. Benedictus varnar här för missuppfattningen att man som kristen skulle kunna nöja sig med att uppfylla sina religiösa plikter och vara allmänt from. Den som vänder sig bort från sin nästa fjärrar sig, framhåller han, också från Gud. Kort sagt, gudstjänsten har en etisk dimension som i dag ofta glöms bort.

I den apostoliska skrivelsen *Sacramentum Caritas* från 2007, vilken handlar om eukaristin som det kristna livets källa och höjdpunkt, lyfter Benedictus XVI fram skönheten som ett centralt element i den kristna gudstjänsten. Han ser det sköna som en manifestation av den kristna uppenbarelsens sanning och som en spegling av Guds kärlek och himmelrikets härlighet. Detta är ett tema som Ratzinger ofta behandlat i sina liturgiska arbeten. I *Ein neues Lied für den Herrn* framhåller han att skönheten ingalunda står i motsättning till Kristi kors utan tvärtom är dess frukt. Liturgin och den kyrkliga konsten har till uppgift att ge en föränning av Guds skönhet och godhet. På samma sätt är det med kyrkomusiken, vilket ställer särskilda krav på dess utformning. Modern pop- och underhållningsmusik uppfyller, menar han, inte dessa krav; sådan musik har helt andra syften och bör därför inte tillåtas i gudstjänstssammanhang. Den musik som bäst tjänar den inre exodus som liturgin vill och bör vara är den gregorianska koralen och den klassiska polyfonien, som därför bör tjäna som norm för det kyrkliga musikskapandet. Storheten i denna musik är för honom ett av de mest omedelbara och övertygande uttrycken för den kristna trons sanning. Han lyfter också fram skönhetens etiska di-

mension och dess befriande kraft. Ingenting kan, skriver han i boken *Unterwegs zu Jesus Christus* (2003), försätta oss mer i kontakt med skönheten, Guds skönhet, än allt det vackra som skapats av tron i form av konst, kultur och insatser för nästan. Kristi lidande och död visar emellertid samtidigt att sann skönhet även inbegriper smärta och lidande. Att möta skönheten kan, menar han betyda ”att träffas av pilen som sårar själen”, vilket öppnar blicken för den kristna trons sanning. Den estetiska dimensionen är ständigt närvarande i Benedictus XVI:s tal och skrifter. Också i sin senaste julnattspredikan (2010) lyfte han fram Guds godhet och skönhet och hur den genomsyrar både skapelsen och frälsningshistorien.

Som påve har Benedictus XVI omsatt många av de principer som han alltsedan 1970-talet inträtt för på liturgins område i sin egen liturgiska praxis och därmed tagit viktiga steg mot en reform av liturgireformen. Vid påvliga mässor står det numera alltid ett kors på altaret för att markera ”orienteringen” mot Kristus vid celebration *versus populum*, och påven har också vid flera tillfällen återgått till det gamla bruket att fira mässa vänd mot altaret vid de åt öster uppställda högaltarena. Syftet är att symboliskt markera den gemensamma riktningen mot Kristus. Påvens strävan att återintegrera äldre liturgiska seder och bruk i gudstjänstlivet visar sig även i hans val av liturgiska plagg. Så har han använt sig av Pius IX prunkstola, Johannes XXIII pluviale och mozetta och andra äldre liturgiska plagg som inte varit i bruk sedan 1960-talet. Samtidigt har riktlinjerna för kyrkomusiken i Peterskyrkan och i samband med påvliga evenemang av olika slag blivit stramare och mer traditionsbetonade.

Konklusioner

Ratzinger/Benedictus ger i sina arbeten, skrifter och tal en rad definitioner av kristen liturgi. Äkta liturgi är kosmisk liturgi och innebär att vi träder ur våra mänskliga grupperingar och in i den stora gemenskap, de heligas gemenskap, som omspannar himmel och jord. Liturgi är teofani; här uppenbarar sig Guds mysterier och Gud själv blir närvarande. Den är Guds handlande med oss och vårt svar på Guds tilltal. Till sitt väsen är liturgi fest, uppståndelsefest. Liturgi är tillbedjan, lovprisning och tacksägelse, och den utgör en maning att söka den skapande lydnad som ger oss förmåga att instämma i evighetens kör. Sann kult fordrar nämligen omvändelse och inre förnyelse, bekännelse av tro och av synd samt en bidning vid Kyrkans tro och sakrament. Kristen tro är till sitt väsen med-tro med hela Kyrkan, men denna kyrka är inte en inomvärldslig gemenskap utan Guds kyrka. Det är således inte genom våra ansträngningar som Kyrkan förnyas utan genom Guds verk i oss. Liturgin återspeglar sanningen i all

dess härlighet och lyskraft, sanningen sådan den uppenbaras i Jesus Kristus och konkretiseras i Kyrkans lära och liv.

Referenser

Påvliga tal och encyklikor finns på Vatikanens hemsida:

http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/index_ge.htm

Joseph Ratzinger, *Das Fest des Glaubens : Versuche zur Theologie des Gottesdienstes*, Einsiedeln 1981

Joseph Ratzinger, *Kirche, Ökumene und Politik : neue Versuche zur Ekklesiologie*, Einsiedeln 1987

Joseph Ratzinger, *Ein neues Lied für den Herrn : Christusglaube und Liturgie in der Gegenwart*, Freiburg/Br. 1995

Joseph Ratzinger, *La vita mia vita. Autobiografia*, Balsamo 1997

Joseph Ratzinger, *Der Geist der Liturgie : eine Einführung*, Freiburg/Br. 2000

Joseph Ratzinger, *Unterwegs zu Jesus Christus*, Augsburg 2003

Joseph Ratzinger, *Theologie der Liturgie. Die sakramentale Begründung christlicher Existenz. Gesammelte Schriften*, Band 11, Freiburg/Br. 2008